

Inventariserend veldonderzoek op de 'Sengerswei', gemeente
Bergeijk. (Het uitbreidingsterrein van het gemeentehuis)

Drs. M. E. Visser
Drs. J. P. Flamman

AAC - Projectenbureau
Amsterdams Archeologisch Centrum

april 2003

Colofon

AACpublicaties 15

Inventariserend veldonderzoek op de 'Sengerswei', gemeente Bergeijk. (Het uitbreidingsterrein van het gemeentehuis)

Auteurs: M. E. Visser, J. P. Flamman

Illustraties : J. Slopsma, E. Besselsen

Redactie : F.Theuws

Foto's : AAC - Projectenbureau

in opdracht van gemeente Bergeijk

© AAC - Projectenbureau, Amsterdam 2001

ISSN 1569-1411

ISBN 90-77010-13-0

Amsterdams Archeologisch Centrum
Universiteit van Amsterdam
Nieuwe Prinsengracht 130
1018 VZ Amsterdam

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
Samenvatting	9
1. Inleiding	11
2. Onderzoeksgebied	12
2.1 Ligging	
2.2 Voorgeschiedenis van het onderzoek	
2.3 Verwachting	
2.4 Aard van de bedreiging	
2.5 Onderzoeksdoelen	
3. Methode van Onderzoek	16
4. Geologie	17
5. Resultaten van het onderzoek	18
6. Archeologische monumentenzorg	21
Literatuur	23
Verklarende woordenlijst	24
Lijst van afkortingen	25
Lijst van afbeeldingen	26
Bijlagen	27

Voorwoord

In opdracht van de gemeente Bergeijk is in juli 2001 door het Amsterdams Archeologisch Centrum (AAC) van de Universiteit van Amsterdam een inventariserend archeologisch veldonderzoek uitgevoerd op het terrein ten behoeve van de uitbreiding van het gemeentehuis Bergeijk, de zogenaamde 'Sengerswei', als ook in de tuin van de heer Biemans sr..

Het team bestond uit:

Dr. F.C.W.J. Theuws	Wetenschappelijke leiding, redactie
Drs. J.P. Flamman	Projectleider
Drs. M.E. Visser	Projectarcheoloog
Drs. E. Besselsen	Afbeeldigen
Drs. J. Slopsma	DTP, afbeeldingen

Tevens willen wij iedereen bedanken die hun medewerking hebben verleend aan het inventariserend veldonderzoek, waaronder student Rein van 't Veer en de afdeling gemeentewerken Bergeijk waar wij veldmaterialen mochten opslaan. Speciale dank gaat uit naar de heer Biemans sr. voor de hartelijke ontvangst in diens tuin (ons werkterrein) en de lekkere koffie.

Samenvatting

Inleiding

In de periode van 23 tot en met 25 juli 2001 hebben medewerkers van het Amsterdams Archeologisch Centrum (AAC), in opdracht van de gemeente Bergeijk, een inventariserend archeologisch veldonderzoek uitgevoerd op het terrein ten behoeve van de uitbreiding van het gemeentehuis.

Het onderzoek vond plaats binnen de kaders van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ) en de wetenschappelijke vraagstellingen van het AAC. Daarnaast was er de verwachting dat een vervolg van sporen die waren aangetroffen onder het huidige parkeerterrein van het gemeentehuis tijdens een eerdere opgraving kon worden verwacht op het huidige onderzoeksterrein.

Resultaten

Op het onderzoeksterrein zijn slechts enkele sporen en vondsten aangetroffen. Deze dateren vanaf de bronstijd (ca. 2000 - 800 v. Chr.) tot en met de nieuwe tijd (ca. 1500 - 1850). Er is echter geen bewoningscontinuïteit. De beschrijving van de belangrijkste sporen volgt hieronder. In de meest zuidelijke verkenningsleuf is een scherf opgegraven welke dateert uit de bronstijd (afbeelding 5). Het fragment aardewerk komt uit een onduidelijk spoor die vermoedelijk kan worden geassocieerd met de onderzijde van een middeleeuwse akkerlaag die zich onder de plaggendecken bevindt.

Slechts een enkel spoor is vermoedelijk in verband te brengen met de Middeleeuwen. Het zijn twee parallel aan elkaar lopende greppelachtige sporen, een tweetal paalkuilen en een grotere kuilen of einde van een greppeltje. De twee greppelachtige sporen vervagen snel in zuidelijke richting en de gegraven coupes geven geen beeld van een 'gracht', zoals deze wel werd aangetroffen in de in 1983 onder en nabij het parkeerterrein van het gemeentehuis.

Over de gehele lengte van werkput één zijn de restanten van oost-west georiënteerde houtwal aangetroffen. De restanten van de houtwal bestaan uit een viertal parallel lopende greppels in twee fase aangelegd. Haaks op de oudste greppels zijn op diverse plaatsen ook greppels aangelegd. Een exacte datering van de houtwal is niet te geven, waarschijnlijk is deze niet ouder dan de Nieuwe Tijd.

AMZ Advies onderzochte terrein en omgeving

Naar aanleiding van het inventariserend archeologische veldonderzoek kan worden geconcludeerd dat de sporen die zijn aangetroffen in het onderzoeksgebied niet nader hoeven te worden onderzocht. Het is dan ook niet noodzakelijk een vervolgonderzoek in te stellen op het onderzochte terrein.

In de omgeving, aan de noordzijde van het onderzoeksgebied zijn zeer waarschijnlijk sporen te verwachten die aansluiten op de sporen en 'grachten' die in 1983 zijn aangetroffen bij de uitvoering van archeologische werkzaamheden op de plaats van huidige het parkeerterrein behorende bij het gemeentehuis. De 'grachten' zullen of doorlopen tot op het terrein tussen het onderzochte gebied, de 'Sengerswei' en het huidige parkeerterrein of afbuigen en dus onder het huidige kerkhof liggen. Dat zou impliceren dat het kerkhof een van de centraal omgrachte terreinen is in het centrum van Bergeijk. Hier dient in het kader van de Archeologische Monumentenzorg zeer omzichtig mee te worden omgegaan. Bij voorkeur dient het kerkhof intact gelaten te worden. Indien het toch een andere bestemming krijgt wordt dringend geadviseerd het terrein eerst archeologische te onderzoeken. Voor het gebied tussen het onderzoeksterrein, de 'Sengerswei' en het huidige parkeerterrein, wordt geadviseerd een archeologische begeleiding te laten uitvoeren indien er graaf- en grondwerkzaamheden worden uitgevoerd.

Ten zuiden van het onderzochte terrein zijn mogelijk sporen en vondsten aan te treffen die in verband kunnen worden gebracht met de aardewerken scherf uit de bronstijd die is aangetroffen tijdens het onderzoek. Het advies luidt dan ook om kleinschalige grondwerkzaamheden

AAC projectenbureau
Universiteit van Amsterdam

archeologische te laten begeleiden. Bij grootschalige herinrichtingsplannen in dit gebied wordt geadviseerd hier een archeologische inventarisatie aan vooraf te laten gaan.

1. Inleiding

In de periode van 23 tot en met 25 juli 2001 hebben medewerkers van het Amsterdams Archeologisch Centrum (AAC), in opdracht van de gemeente Bergeijk, een inventariserend archeologisch veldonderzoek uitgevoerd op het terrein ten behoeve van de uitbreiding van het gemeentehuis. Het betreffende perceel is voorheen in gebruik geweest als grasland en boomgaard, de zogenaamde 'Sengerswei' en een deel behoorde tot de moestuin van de heer Biemans sr..

De reeds genoemde uitbreiding van het gemeentehuis, waartoe ook een parkeerkelder en nieuwbouw appartementen behoren vormden de aanleiding voor het archeologisch onderzoek. Gezien de archeologische waarden die eerder zijn aangetroffen op het parkeerterrein ten noorden van het huidig te onderzoeken terrein werden ook hier archeologische waarden verwacht die mogelijk ook de archeologische sporen van het parkeerterrein zouden aanvullen.

In dit rapport zal verslag worden gedaan van de werkzaamheden en de resultaten van het archeologisch inventariserend onderzoek. In hoofdstuk twee worden het onderzoeksgebied en de onderzoeksdoelen besproken. Hoofdstuk drie gaat in op de gehanteerde methoden van het onderzoek. De resultaten van het geologische en archeologisch onderzoek komen in respectievelijk hoofdstuk vier en vijf aan bod. Hoofdstuk zes handelt over de Archeologische Monumentenzorg. Hier wordt het advies ten aanzien de archeologische waarden op het onderzoeksterrein 'Sengerswei' gegeven.

2. Onderzoeksgebied

2.1 Ligging

Het onderzoeksterrein ligt centraal in de bebouwde kom van Bergeijk. De noordzijde van het terrein wordt begrensd door een met hagen omzoomd wandelpad dat langs het gemeentehuis en bijhorend parkeerterrein loopt. Het perceel is voorheen in gebruik geweest als de tuin en boomgaard achter de slagerij van de familie Sengers, ook bekend als de zogenaamde 'Sengerswei'. Een ander deel van het te onderzoeken terrein behoorde tot de moestuin achter het huis van de heer Biemans sr..

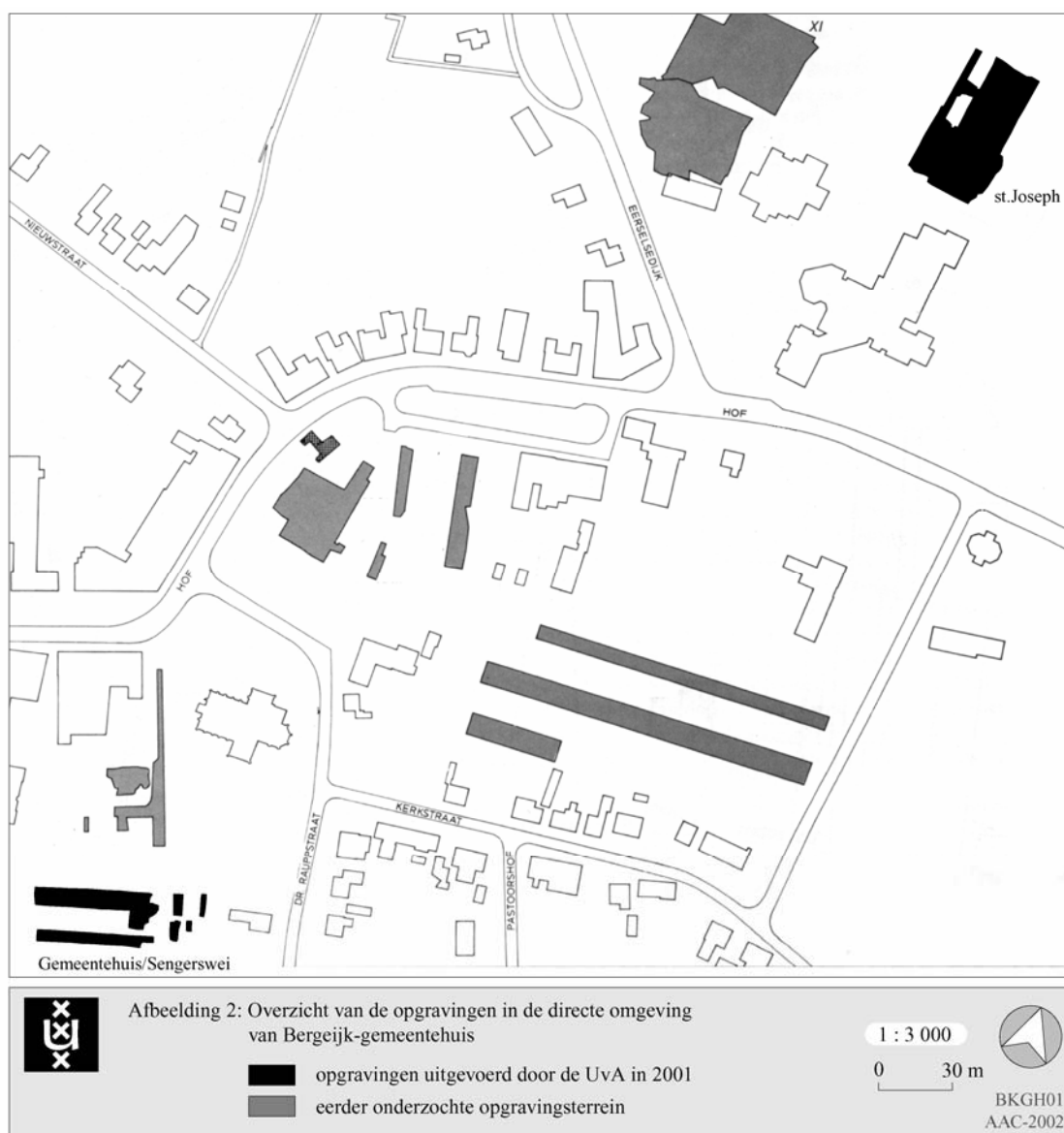
Ten tijde van de opgraving lag het grootste deel van het terrein braak en alleen de (voormalige) moestuin is ingezaaid met (zonne)bloemen. Deze tuin ligt in het meest oostelijke deel van het onderzoeksgebied. Het gehele terrein heeft een oppervlak van circa 80 meter lang bij 30 meter breed.

2.2 Voorgeschiedenis van het onderzoek

Geschiedenis

De Kempen vormde vanaf de vroege middeleeuwen het centrum van de Pagus Texandrië. Het hierin gelegen Bergeijk (oorspronkelijk Echa of Eicha genaamd) bezit een vrijwel gaaf (vroeg) middeleeuws cultuurlandschap. Het was een zogenaamd primair parochiecentrum evenals nederzettingen als Bladel, Oerle en Waalre. Het zijn plaatsen waar de oudste parochiekerken uit de Kempen zijn aangetroffen. Het waren religieuze centra en meestal woonde hier ook de lokale elite. Bergeijk, een centrale plaats, kent mogelijk ook de enige Romaanse kerktoren en het grootste Merovingische grafveld in de omgeving. Oorspronkelijk was Bergeijk in handen van één grootgrondbezitter, aanvankelijk de koning, later de bisschop van Keulen en rond het jaar 1000 de bisschop van Luik. In de 11e eeuw valt het echter uiteen en raakt het in handen van diversen eigenaren. (Verhoeven & Theuws 1989)

Archeologie

In het centrum van Bergeijk zijn in de jaren tachtig van de vorige eeuw op diversen plaatsen opgravingen uitgevoerd. Ten zuidwesten van de huidige kerk, grenzend aan het huidige onderzochte terrein, op iets grotere afstand ten noorden en oosten van de kerk en langs de oostzijde van de Eersesedijk (afbeelding 2). Het is opvallend dat op de onderzochte terreinen de vroeg middeleeuwse sporen ontbreken, terwijl dit op grond van historisch-geografisch onderzoek wel werd verwacht. De vroegste sporen dateren uit de eerste helft van de 11^e eeuw, of de mogelijk de late 10^e eeuw. Ook de kerk lijkt niet ouder te zijn. Rondom de kerk bevindt zich een van de bewoningskernen. In de nabijheid van de kerk zijn diverse grachten aangelegd in de periode vanaf de eerste helft van de 11^e eeuw tot in de 13^e eeuw. In hoeverre deze grachten tijdens de vroegste periode de kerk echt omsloten is niet duidelijk, wel nam de kerk een centrale plaats binnen dit terrein in. Aangenomen wordt dat het terrein binnen de grachten bewoond is geweest, maar het kon niet met zekerheid worden vastgesteld. Ten noorden van de kerk zijn buiten het grachtenstelsel wel bewoningssporen aangetroffen. In de loop van de 13^e eeuw verdwijnt hier de bewoning. In de 14^e tot en met de 17^e eeuw zijn er geen sporen en vondsten aangetroffen rondom de kerk. Pas in de 18^e eeuw wijzen vele waterputten erop dat het terrein weer werd bewoond.

Vermoed wordt dat de vroegmiddeleeuwse bewoning zich op de noordelijker gelegen hoge gronden bevond. Een ontwikkeling van het dorp vanuit een vroegmiddeleeuws bisschoppelijk domein op de plaats van het huidige centrum is dus uitgesloten (Verhoeven & Theuws 1989, p.166).

Ten noorden van het huidige onderzoeksterrein is in 1983 onderzoek verricht op de plaats waar een weg met een riool, een parkeerplaats voor het gemeentehuis alsmede de bouwput voor een naast gelegen huis werden aangelegd. Hier werden greppels, paalkuilen en een waterput aangetroffen. Een aantal van de greppels is dusdanig breed, ca. 3.50 meter, dat het beter is te spreken van grachten.

Deze grachten zijn vermoedelijk vanaf de (late) 10^e eeuw in minimaal drie fasen aangelegd rondom een gebied in de nabijheid van de kerk. In de late 12^e of de vroege 13^e eeuw raakt het grachtenstelsel buiten gebruik. De aard van gebruik of bewoning op het terrein is niet meer vast te stellen. Wel moet gezien de sporen rekening worden gehouden met bewoning rondom het omgrachte terrein. (Verhoeven & Theuws 1989, p.154)

2.3 Verwachting

De verwachtingen naar archeologische waarden op het onderzoeksterrein waren groot. In het algemeen is gebleken door eerder uitgevoerd archeologisch onderzoek dat in het centrum van Bergeijk veel archeologische waarden bewaard zijn gebleven die samen een belangrijk beeld vormen over de ontstaansgeschiedenis en groei van religieuze centra in de Kempen, evenals inzicht in de lokale elite binnen dit gebied en Bergeijk in het bijzonder. Naast deze algemene verwachting was er ook een hoge verwachting voor het onderzoeksgebied in het bijzonder. Dit aangezien in 1983, op de plaats van het huidige parkeerterrein van het gemeentehuis, veel archeologische sporen zijn aangetroffen die onder anderen behoren bij de diverse grachtenstelsels rondom de oorspronkelijke kerk van Bergeijk. Verwacht werd dat een aantal van deze brede 'grachten' een vervolgende binnen de grenzen van het huidige te onderzoeken terrein.

2.4 Aard van de bedreiging

De bestemming van het onderzoeksterrein is een uitbreiding van het gemeentehuis en nieuwbouw appartementen met een parkeerkelder. De parkeerkelder veroorzaakt een diepgaande verstoring door de diepte van ingraving en ook de andere bouwactiviteiten richten ernstige

verstoringen aan in de bodem. Door deze plannen zal het archeologische bodemarchief volledig verdwijnen tijdens de uitvoering van de bouwplannen.

2.5 Onderzoekdoelen

Voorafgaand aan het onderzoek op het terrein ten behoeve van de uitbreiding van het gemeentehuis is een aantal onderzoekdoelen opgesteld.

1. Het onderzoek bestaat primair uit het uitvoeren van een archeologische inventarisatie in het kader van de Archeologisch Monumentenzorg (AMZ). Hiertoe wordt als eerst de mogelijke aanwezigheid van archeologische sporen vastgesteld waarna vervolgens de ouderdom, aard, omvang, kwaliteit en waarde hiervan wordt bepaald. Op basis van de bevindingen wordt het AMZ advies opgesteld.
2. Het onderzoeken van de mogelijke aansluiting met sporen die in een eerdere opgraving in 1983 zijn aangetroffen onder en nabij het parkeerterrein van het gemeentehuis. Met name het mogelijke vervolg van een daar aangetroffen gracht krijgt de aandacht.
3. Het onderzoek valt onder de wetenschappelijke programma's die aan Amsterdams Archeologisch Centrum van de Universiteit van Amsterdam worden uitgevoerd en betreffen zowel het thema *centrale plaatsen* als dat van het *cultuurlandschap*. Daarnaast ligt het terrein centraal in het onderzoeksgebied van het Zuid-Nederland project van het AAC. Het algemene wetenschappelijke onderzoeksdoel geldt de ontwikkeling van de bewonings- en agrarische geschiedenis van Bergeijk. Op basis van het onderzoek dat tot op heden is uitgevoerd kan Bergeijk voor een groot deel van de middeleeuwen als een 'ruraal centrum' worden aange-merkt, welke een betekenis had voor een groter gebied. De onderzoekdoelen betreffen onder andere de structuur van een dergelijk centrum, de agrarische en niet-agrarische bestaansbasis ervan, de structuur van de satellietnederzettingen, de rol van belangrijke grootgrondbezitters in de ontginning en exploitatie van de verschillende gronden door de tijd heen. Onderzoekdoelen die verder reiken hebben betrekking op de betekenis van een dergelijk centrum voor verschillende sociale groepen als; aristocraten, hoge en lage geestelijken, afhankelijke boeren, etcetera.

3. Methode van Onderzoek

Het inventariserend archeologisch veldonderzoek zoals uitgevoerd valt in een aantal fasen onder te verdelen, te weten het voorbereidend onderzoek, het gravend veldonderzoek, de analyse en rapportage en tot slot de deponering van vondsten en data.

Tijdens het voorbereidend onderzoek is een bureaustudie verricht naar de reeds bekende en eerder onderzochte archeologische vindplaatsen in het centrum van Bergeijk. De analyse van de sporen en vondsten is deels in het veld en deels erna verricht. Een verkorte analyse / kenschets van sporen en vondsten zijn als bijlagen achter in dit rapport gevoegd. Na afronding van het archeologische onderzoek zullen de aangetroffen vondsten en verzamelde dat worden overgedragen aan het archeologisch depot van de provincie Brabant.

Archeologisch veldonderzoek

Het gravend onderzoek is uitgevoerd met behulp van een kraan. Hiermee is een zestal verkenningssleuven aangelegd (afbeelding 2). In de 'Sengerswei' zijn twee brede sleuven gegraven in de lengterichting van het terrein (oost - west georiënteerd) met een breedte van respectievelijk acht (werkput één) en vijf meter (werkput zes). Aan de oostzijde van werkput één is een uitbreiding van circa zeven meter in zuidelijke richting gegraven om een beter beeld van de archeologische sporen te krijgen. In de moestuin van de heer Biemans sr. is een viertal kleine proefputjes aangelegd (werkput twee tot en met vijf). In eerste instantie zijn alle werkputten op één niveau gegraven, vlak één genoemd. Het maaiveld is ca. +32m. NAP vlak 1 ligt op circa 0.75/1.00 meter onder het maaiveld. Een deel van het noordelijke deel van werkput één is verdiept naar een tweede vlak welke ongeveer 0.25 m onder het eerste vlak is aangelegd. Enkele aanwezige sporen in met name het verbrede deel van werkput één zijn gecoupeerd om meer inzicht te krijgen over de aard en diepte van de sporen.

Geologie

Ten behoeve van de kennis van de geologische opbouw in het onderzoeksgebied zijn op diversen plaatsen profielen beschreven langs de werkputwanden van diversen werkputten. Bij de beschrijving is gelet op de aard, structuur en kleur van de diverse geologische lagen.

4. Geologie

Tijdens het veldonderzoek is aan de hand van profielen op diversen plaatsen langs de werkputranden de geologische opbouw van het onderzoeksterrein beschreven. Gezien vanaf het maaiveld is de eerste laag de zogenaamde bouwvoor. Deze varieert van 20 tot en met 40 cm dikte. Hieronder bevindt zich het plaggendek. Het plaggendek bestaat uit bruingrijze zanderige grond. Op sommige plaatsen is er een onderscheid te maken in het plaggendek tussen twee verschillende fasen. Op deze laatste locaties, met name in het oostelijk deel van het onderzoeksgebied, is de laag in zijn totaliteit circa 50 cm dik. In het onderste van de twee zanderige plaggendekken is houtskool aangetroffen. Het plaggendek is vanaf de middeleeuwen tot en met de 19^e eeuw gevormd. Wanneer respectievelijk de eerste en tweede fase van dit plaggendek zijn gevormd is op basis van de opgravingsgegevens niet te zeggen.

Onder het plaggendek bevindt zich een oude akkerlaag uit de middeleeuwen, deze is circa 15 - 20 cm dik. De oude akkerlaag is een verrommelde zanderige laag, bruingeel en geelbruin van kleur. De onderste laag wordt gevormd door het Pleistocene dekzand, de C-horizont, ofwel de onverstoorde natuurlijke ondergrond. Deze bestaat uit lichtbruine tot grijsgeel zand.

5. Resultaten van het onderzoek

Op het onderzoeksterrein zijn slechts enkele sporen en vondsten aangetroffen. Deze dateren vanaf de bronstijd (ca. 2000 - 800 v. Chr.) tot en met de nieuwe tijd (ca. 1500 - 1850). Er is echter geen bewoningscontinuïteit.

Bronstijd

In de meest zuidelijke verkenningsleuf is een scherp opgegraven welke dateert uit de bronstijd (afbeelding 5). Het fragment aardewerk komt uit een onduidelijk spoor die vermoedelijk kan worden geassocieerd met de onderzijde van een middeleeuwse akkerlaag die zich onder de plaggendekken bevindt. Het is een randfragment met een steengruis magering. In de directe omgeving van de hier aangetroffen akkerlaag zijn geen (bronstijd)sporen te verwachten.

Romeinse tijd en vroege middeleeuwen

Er is bij de aanleg van het vlak bij een vermoedelijk middeleeuwse sloot één aardewerken scherp uit de Romeinse tijd en twee brokjes aardewerk uit de vroege middeleeuwen gevonden. Het gaat om losse vondsten. Er zijn geen aanwijzingen voor sporen uit de Romeinse tijd dan wel de vroege middeleeuwen.

Middeleeuwen

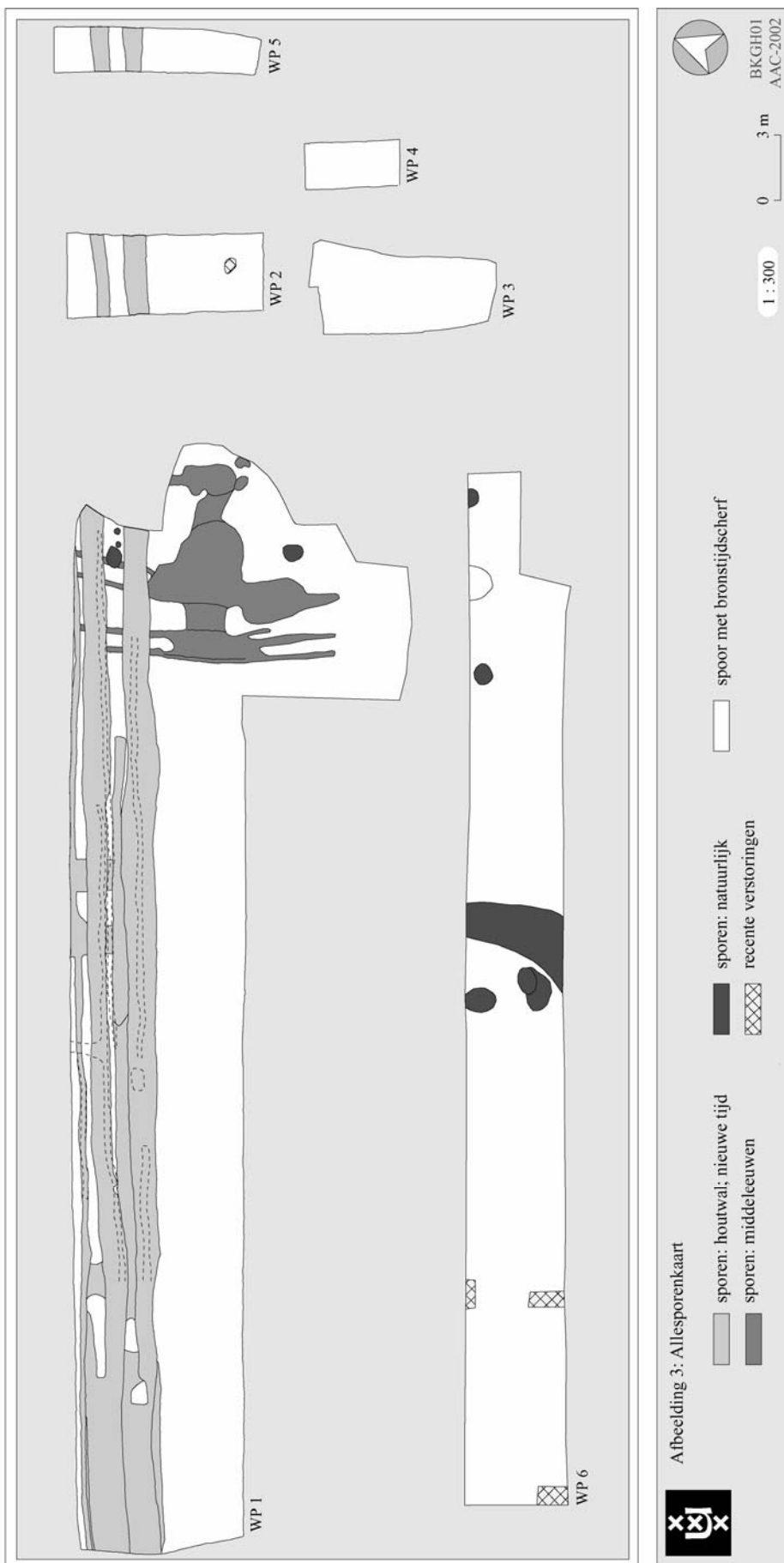
Slechts een enkel spoor is vermoedelijk in verband te brengen met de Middeleeuwen. Het zijn twee parallel aan elkaar lopende greppelachtige sporen, een tweetal paalkuilen en één grotere kuil of einde van een greppeltje. Alle vijf de sporen liggen in werkput één ter hoogte van de uitbreiding van deze werkput (afbeelding 3). De reden van de uitbreiding was meer zicht te krijgen in het verloop van het middeleeuwse greppelachtige spoor en de mogelijkheid te onderzoeken of deze in verband kon worden gebracht met de grachten die in 1983 zijn aangetroffen op de meer noordelijk gelegen vindplaats onder de huidige parkeerplaats van het gemeentehuis. De twee greppelachtige sporen vervagen snel in zuidelijke richting en de gegraven coupes geven geen beeld van een 'gracht'. De diepgang van de sporen is maximaal 20 cm diep. In beide sporen zijn enkele zeer kleine fragmenten basaltlava aangetroffen en in de meest oostelijk gelegen greppel een fragment middeleeuws aardewerk (11e -12e eeuw?). Ook de in de vorige paragraaf beschreven fragmenten Romeins en vroegmiddeleeuws aardewerk bevinden zich in deze greppel.

Nieuwe Tijd

Over de gehele lengte van werkput één zijn de restanten van oost-west georiënteerde houtwal aangetroffen. In werkput twee en vijf is het vervolg hiervan zichtbaar (afbeelding 3). Deze houtwal is halverwege de vorige eeuw verwijderd. Circa 2 meter noordelijker is in plaats van de houtwal een haag is geplant, welke nog steeds als afscheiding dient van het daar gelegen wandelpad. De restanten van de houtwal bestaan uit een viertal parallel lopende greppels, soms met insteek, variërend van 50 cm tot ruim één meter op het eerste vlak. Het eerste vlak ligt gemiddeld op +31.30 NAP. Bij het verdiepen van vlak één naar vlak twee verminderde de breedte van de sporen tot 25 - 35 cm breedte. Binnen het greppelsysteem voor de houtwal zijn in ieder geval twee fasen te onderscheiden. De oudste twee greppels worden deels doorsneden door twee greppels die later zijn aangelegd. Haaks op de oudste greppels zijn op diverse plaatsen ook greppels aangelegd. Deze lopen evenwel niet ver door, maar eindigen onder of tegen de greppels van de jongste fase. Een exacte datering van de houtwal is niet te geven, waarschijnlijk is deze niet ouder dan de Nieuwe Tijd.

Overige sporen

Naast bovenstaande sporen zijn nog enkele paalkuilen aangetroffen in het noordoosten van werkput één waarover geen duidelijkheid is ten aanzien van datering. Er is geen dateerbaar vondstmateriaal uitgekomen en ook in relatie met andere sporen geeft geen zekerheid. Het kunnen middeleeuwse dan wel paalkuilen uit de nieuwe tijd zijn.

Afbeelding 3: Allesporenkaart

In werkput zes zijn een aantal 'vlekken', ofwel natuurlijk sporen aangetroffen die een iets afwijkende, donkerder kleur hadden dan de natuurlijke ondergrond (het Pleistoceen dekzand).

Afbeelding 4: Overzicht van alle putten en sporen van opgraving gemeentehuis (Sengerswei), en de nabij gelegen onderzoeksterreinen van het Kempensproject

1 : 1200

0 12 m

BKGH01
AAC-2002

6. Archeologische monumentenzorg

De algemene grondslag voor het archeologisch onderzoek is het streven naar behoud en duurzaam beheer van waardevolle archeologische locaties. In dat kader worden archeologische waarden eerst geïnventariseerd, waarna een waardering en advies ten aanzien van behoud en beheer worden gegeven. Indien een archeologische vindplaats behoudenswaardig is, wordt getracht deze *in situ*, op de plaats van aantreffen, te bewaren en door middel van planologisch of technische maatregelen in de nieuwe inrichtingsplannen in te passen. Mocht dit niet mogelijk zijn kan gekozen worden voor het *ex situ* behoud van informatie van deze vindplaats, hetgeen kan leiden tot inventariserend archeologisch veldonderzoek en/of het integraal opgraven van een vindplaats.

Advies onderzochte terrein

Naar aanleiding van het inventariserend archeologische veldonderzoek kan worden geconcludeerd dat de sporen die zijn aangetroffen in het onderzoeksgebied niet nader hoeven te worden onderzocht. Het greppelachtige middeleeuwse spoor en andere mogelijk belangrijke sporen zijn direct gecoupeerd om extra informatie te verkrijgen over het soort en diepte van het betreffende spoor. Het is dan ook niet noodzakelijk een vervolgonderzoek in te stellen op het onderzochte terrein.

Advies omgeving onderzochte terrein

Aan de noordzijde van het onderzoeksgebied zijn zeer waarschijnlijk sporen te verwachten die aansluiten op de sporen en 'grachten' die in 1983 zijn aangetroffen bij de uitvoering van archeologische werkzaamheden op de plaats van huidige het parkeerterrein behorende bij het gemeentehuis (afbeelding 4). De 'grachten' zullen, of doorlopen tot op het terrein tussen het onderzochte gebied, de 'Sengerswei' en het huidige parkeerterrein, of afbuigen en dus onder het huidige kerkhof liggen. Dat zou impliceren dat het kerkhof een van de centraal omgrachtte terreinen is in het centrum van Bergeijk. Hier dient in het kader van de Archeologische Monumentenzorg zeer omzichtig mee te worden omgegaan. Bij voorkeur dient het kerkhof intact gelaten te worden. Indien het toch een andere bestemming krijgt wordt dringend geadviseerd het terrein eerst archeologische te onderzoeken. Voor het gebied tussen het onderzoeksterrein, de 'Sengerswei' en het huidige parkeerterrein wordt geadviseerd een archeologische begeleiding te laten uitvoeren indien er graaf- en grondwerkzaamheden worden uitgevoerd.

Ten zuiden van het onderzochte terrein zijn mogelijk sporen en vondsten aan te treffen die in verband kunnen worden gebracht met de aardewerken scherf uit de bronstijd die is aangetroffen tijdens het onderzoek. Het advies luidt dan ook om kleinschalige grondwerkzaamheden archeologisch te laten begeleiden. Bij grootschalige herinrichtingsplannen in dit gebied wordt geadviseerd hier een archeologische inventarisatie aan vooraf te laten gaan.

Literatuur

Annema, K. 1997: Archeologisch erfgoed goed beheert. Behoud, inrichting en beheer in het landelijk gebied. *CRM-reeks deel 9*. Den Haag, pg. 95-99.

Biemans, J., Deeben, J. & Theuws, F. 1984: *Eicha Museum Bergeijk*, Hapert.

Verhoeven, A. & Theuws, F. (red.) 1989: *Het Kempenproject 3, De middeleeuwen centraal*. (Bijdragen tot de studie van het Brabantse heem, deel 33), Waalre.

Verklarende woordenlijst

Grotendeels ontleend aan Anema (1997), Archeologisch erfgoed beheerd.

Antropogeen - ten gevolge van menselijk handelen (door mensen gemaakt/veroorzaakt).

Archeologie - wetenschap die zich ten doel stelt om door middel van studie van de materiële nalatenschap inzicht te verwerven in alle facetten van menselijke samenlevingen in het verleden.

Archeologisch monument - een terrein waarin zich oudheidkundige zaken bevinden die van algemeen belang zijn vanwege hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap en hun cultuurhistorisch waarde. Hierdoor worden zowel wettelijk beschermde als niet-wettelijk beschermde monumenten verstaan.

Bronstijd - de periode waarin voor het eerst en in hoofdzaak brons werd gebruikt voor het vervaardigen van werktuigen en wapens. In Nederland de periode van ca. 2000 en 800 voor Chr.

Cultuurhistorie - de nalatenschap die de mens door zijn aanwezigheid en activiteiten in het verleden in het huidige landschap heeft achtergelaten. Het gaat hierbij om archeologische, historisch bouwkundige en historisch geografische waarden.

Cultuurlandschap - landschap dat door de werkzaamheid van de mens sterk is veranderd.

Es - oud verhoogd bouwland, ontstaan door ophoging ten behoeve van bemesting. Voor de bemesting werden plaggen of met zand vermengde potstalmest opgebracht. In geval van een es is de opgebrachte laag ten minste vijftig cm dik.

Grondsporen - sporen van menselijke bewoning in het verleden (kuilen, greppels, paalgaten), herkenbaar als verkleuringen en verstoringen van de bodemstructuur.

Landinrichting - het inrichten van de ruimte in het landelijk gebied voor de functies die een gebied vervult (landbouw, natuur, recreatie, landschap, cultuurhistorie en verkeer)

Middeleeuwen - periode tussen de val van het West-Romeinse rijk (476) tot de ontdekking van Amerika (1492), ook wel van ca. 450 - 1500 na Chr.

Nederzetting(sterrein) - in archeologische context: plaats met resten van menselijke activiteiten; de aard en samenstelling van het in het veld aangetroffen sporen en materiaal wordt geïnterpreteerd als resten van bewoning in het verleden.

Nieuwe tijd - periode van ca. 1500 tot heden

Ontgronding - het afgraven van grond.

Proefputje - een (kleine) put die bij archeologisch onderzoek kan worden gegraven om beter inzicht te krijgen in de datering, diepte, ligging en gaafheid van sporen. Een proefputje is in de regel smaller en minder lang aangelegd dan een verkenningsleuf.

Verkenningsleuf - een (kleine), langgerekte put die bij archeologisch onderzoek kan worden gegraven om beter inzicht te krijgen in de datering, diepte, ligging en gaafheid van sporen

Vindplaats - plaats waar archeologisch materiaal is verzameld of te verzamelen is.

Vroege Middeleeuwen - periode van ca. 450 - 1050 na Chr.

Lijst van afkortingen

AAC Amsterdams Archeologisch Centrum van de Universiteit van Amsterdam (voorheen Instituut voor Pre- en Protohistorische archeologie Albert Egges van Giffen van de Universiteit van Amsterdam)

AMZ Archeologische Monumentenzorg

ROB Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

Lijst van afbeeldingen

Afbeelding 1: Ligging van het onderzoeksterrein Gemeentehuis binnen de gemeente Bergeijk

Afbeelding 2: Overzicht van de opgravingen in de directe omgeving van Bergeijk Gemeentehuis (Sengerswei)

Afbeelding 3: Allesporenkaart

Afbeelding 4: Overzicht van putten en sporen van de opgraving Gemeentehuis (Sengerswei), en de nabij gelegen onderzoeksterreinen van het Kempenproject

Bijlage 1:

Sporenlijst met vondsten en bijhorende spooromschrijving en datering.

spoor	vondst	werkput	spooromschrijving	materiaaltype	datering
01	-	1-5	bouwvoor		nieuwe tijd
02	-	1-5	es-laag		nieuwe tijd
03	-	1-5	es-laag		nieuwe tijd
04	-	1-5	oude akkerlaag		middeleeuwen
05	-	1-5	c-horizont		pleistoceen
11	-	1	greppel		nieuwe tijd
12	01-03	1,2,5	greppel	aardewerk, steen	nieuwe tijd
13	-	1	dagzoom/ greppel?		
14	-	1,2,5	greppel		nieuwe tijd
15	-	1	dagzoom/ insteek greppel?		nieuwe tijd
16	-	1	insteek greppel?		nieuwe tijd
17	-	1	greppel ?		nieuwe tijd
18	-	1	greppel ?		nieuwe tijd
19	-	1	dagzoom/ greppels?		nieuwe tijd
20	-	1	insteek greppel		nieuwe tijd
21	-	1	paalkuil		
22	-	1	paalkuil		
23	-	1	paalkuil		
24	-	1	greppel of insteek greppel ?		middeleeuws?
25	06	1	greppel	steen	middeleeuws?
26	-	1	greppel		middeleeuws?
27	07,09,12,14-16	1	greppel	aardewerk, steen	middeleeuws?
28	08	1	greppel (uiteinde ?)		middeleeuws?
29	-	1	paalkuil		middeleeuws?
30	-	1	paalkuil		middeleeuws?
31	-	6	natuurlijk		
32	-	6	natuurlijk		
33	-	6	natuurlijk		
34	10	6	natuurlijk	aardewerk	
35	-	6	natuurlijk ?		
36	11	6	laag/ dagzoom oude akkerlaag middeleeuwen?	bronstijd aardewerk	
37	-	6	natuurlijk		
38	-	1	natuurlijk?		
39	-	1	greppel of insteek greppel		middeleeuws?
40	-	1	greppel		middeleeuws?
41	-	1	greppel		middeleeuws?

Bijlage 2: Vondstenlijst

vnr	S	soort	type	vorm	rand	wand	bodem	oor	indet	tot	datering	opmerkingen
01001	12	aardewerk	roodbakkend	-		1				1	> late middeleeuwen	loodglazuur
01002	12	aardewerk	roodbakkend	-					1	1	> late middeleeuwen	
01003	12	steen	tufsteen	n.v.t.						1	n.v.t.	
01004	-	aardewerk	roodbakkend	-		2		1		3	> late middeleeuwen	loodglazuur
01004	-	aardewerk	roodbakkend	kommetje?			1			1	> late middeleeuwen	loodglazuur
01004	-	aardewerk	roodbakkend	-					2	2	> late middeleeuwen	
01004	-	aardewerk	grijsbakkend	-	1					1	> late middeleeuwen	slibversiering/loodglazuur
01004	-	aardewerk	grijs	-		1				1	> late middeleeuwen	
01004	-	glas	-	flesbodem			1			1		groen
01004	-	metaal	onbekend	n.v.t.						1		
01004	-	metaal	lemmetfragment?	n.v.t.						1		
01004	-	aardewerk	roodbakkend	kom?			1			1	> late middeleeuwen	binnenzijde loodglazuur
01005	-	aardewerk	roodbakkend	-					1	1	> late middeleeuwen	binnenzijde loodglazuur
01005	-	aardewerk	roodbakkend	-					2	2	> late middeleeuwen	
01005	-	aardewerk	witbakkend	-		1				1	18e-19e eeuw	
01005	-	aardewerk	steengoed			1				1	> late middeleeuwen	
01005	-	aardewerk	gladwandig	-					1	1	romeins ?	
01005	-	aardewerk	-	tegel?						1		
01005	-	aardewerk	slak							1		
01005	-	metaal	-	spijker						2		
01005	-	steen	tufsteen	n.v.t.						2	n.v.t.	
01006	25	steen	basaltlava	n.v.t.						8	n.v.t.	
01007	27	aardewerk	ruwwandig	-						2	5e-7e eeuw	
01007	27	aardewerk	gladwandig	-						1	romeins	
01007	27	aardewerk	onbekend	-						1		
01008	28	steen	basaltlava	n.v.t.						3	n.v.t.	
01009	27	steen	basaltlava	n.v.t.						5	n.v.t.	
01010	34	aardewerk	roodbakkend	-					2	2	> late middeleeuwen	
01011	36	aardewerk	-	-			1?			1	brons tijd	steengruis magering
01012	27	aardewerk	-	-					1	1	> late middeleeuwen	
01013	-	steen	basaltlava	n.v.t.						1	n.v.t.	
01014	27	steen	basaltlava	n.v.t.						1	n.v.t.	
01015	27	steen	?	n.v.t.						6	n.v.t.	
01016	27	aardewerk	roodbakkend	-					1	1	> late middeleeuwen	

